

УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ В АГРОБІЗНЕСІ

Віталій Зіновчук, Олена Власенко

Житомирський національний агроекологічний університет

Проведено аналіз сучасного рівня трансакційних витрат. На основі даних, отриманих в результаті застосування авторської методики індикативного аналізу, визначено показники зв'язку між рівнем витрат і результатом діяльності підприємства (прибутком), обґрунтовано необхідність розподілу трансакційних витрат на видатки та втрати для потреб управління. Сформульовано концептуальні засади механізму управління трансакційними витратами в агробізнесі та здійснено поваріантний розрахунок резервів господарювання підприємств, що визначають напрями управлінського впливу. Обґрунтовано необхідність інтеграційного об'єднання сільськогосподарських товаровиробників на кооперативних засадах в контексті підвищення ефективності управління трансакційними витратами.

Ключові слова: агробізнес, кооперація, синергетичний ефект, трансакційні витрати, управління витратами.

Вступ

Функціональною основою формування ефективного сільськогосподарського виробництва в Україні є процес становлення і розвитку агробізнесу як нової інституціональної складової економіки країни, що передбачає паритетну взаємодію всіх учасників продуктового ланцюга та суміжних галузей на ринкових засадах. Основу такої архітектоніки становить система організації та здійснення актів економічного обміну (трансакцій), які вбачаються невід'ємним атрибутом діяльності суб'єктів господарювання. Рівень та структура витрат, що обумовлені трансакціями, залежить від повноти та достовірності інформації про ринок, професіоналізму учасників договірної процедури, юридичного забезпечення угод та повноти їх виконання. Отже, саме результат організації та здійснення трансакції є визначальним елементом усього ланцюжка господарської діяльності, а рівень трансакційних витрат – індикатором перспективності існування економічного агента на ринку (високі трансакційні витрати виштовхують за межі ринку).

Збитковість значної частини сільськогосподарських підприємств під впливом вищезазначених важелів вимагає глибокого їх аналізу, адже сільське господарство об'єктивно є ключовою ланкою агропромислового комплексу, сировинною та продовольчою основою, яка забезпечує його системне функціонування. За таких умов непересічного значення набуває питання розробки і запровадження заходів щодо стабілізації та узгодження всіх складових процесу економічного обміну, а саме формування механізму управління трансакційними витратами підприємств агробізнесу.

Мета роботи – на основі ідентифікації та оцінки сучасного рівня трансакційних витрат розробити теоретико-методичні положення та

практичних рекомендацій щодо управління трансакційними витратами в агробізнесі.

Методика дослідження. На першому етапі дослідження встановлено, що трансакційні витрати обмежено відображаються в системі бухгалтерського обліку, тому доцільним є застосування соціологічного методу і проведення анкетного опитування керівників сільськогосподарських підприємств з використанням методу експертних оцінок (Панина, 2001; Экспертные..., 1990). Вибіркову сукупність складають 51 сільськогосподарське підприємство Житомирської області, що відповідає умовам пропорційної представленості підприємств за організаційно-правовим статусом та обсягами господарської діяльності. Інтерпретація отриманих результатів проводилась із використанням методики зважування, яка дозволяє математично формалізувати суб'єктивне оцінювання витрат керівником окремого підприємства в об'єктивне значення кожного виду витрат для обстежуваної сукупності (Бешелев, 1980). Поглиблене вивчення природи даного явища потребує розробки авторського підходу, що вбачається у аналізі подій і явищ, існування яких є індикаторами наявності відповідних видів трансакційних видатків і витрат. Методологічною основою індикативного аналізу трансакційних витрат є оцінка відповідності існуючих параметрів процесів, які потенційно передбачають трансакційні витрати, ідеальним/бажаним, на думку експертів, позиціям (Власенко, 2009). За допомогою методу кореляційно-регресійного аналізу визначено щільність і характер зв'язку індикаторів трансакційних витрат між собою і з прибутком підприємства та побудовано кореляційно-регресійну модель, яка використовувалась для визначення резервів підвищення ефективності господарювання підприємства, що реалізуються за рахунок управління відповідними видами трансакційних витрат (Мармоза, 2003). Використання кластерного аналізу підприємств досліджуваної сукупності дозволило обґрунтувати розробки щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як інструменту управління трансакційними витратами в агробізнесі (Боровиков, 1997).

Результати дослідження

Взаємодія суб'єктів суспільного виробництва відбувається в інституційному середовищі шляхом налагодження і здійснення трансакцій, які потребують витрат на їх організацію і проведення. Ці витрати отримали назву трансакційних. Особливості трансакційних витрат агробізнесу пов'язані з функціональними порушеннями паритетності економічних взаємовідносин аграрних підприємств з контрагентами інших секторів економіки. На підставі узагальнення наукових поглядів вітчизняних і закордонних авторів ідентифіковано домінуючі характеристики трансакційних витрат, а саме: 1) їх виникнення пов'язано з глобалізацією інформаційного простору і необхідністю нормативно-правового забезпечення ринкової взаємодії (Coase, 1992; Douglas, 2000; Eggertson, 1990; Stigler, 1961);

2) сутність економічних витрат, що передбачає розподіл на втрати і видатки, які необхідні для попередження та/або подолання цих витрат (Архиєреєв, 2000); 3) інституційна природа явища, тобто обумовленість існування трансакційних витрат факторами загальнонаціонального характеру (Furuboth, 1995; Cheung, 1992). Отже, трансакційними вбачаються сукупність економічних витрат на організацію і проведення контрактації між суб'єктами економічних взаємовідносин, що обумовлені відповідними формальними і неформальними умовами функціонування на ринку.

Ефективне управління будь-якими витратами, трансакційними зокрема, можливе за умови системного збору і аналізу інформації про них за видами, місцями виникнення і носіями. Авторська позиція щодо пріоритетності інформаційної передумови при формуванні механізму управління трансакційними витратами на підприємстві проілюстровано на рис. 1.

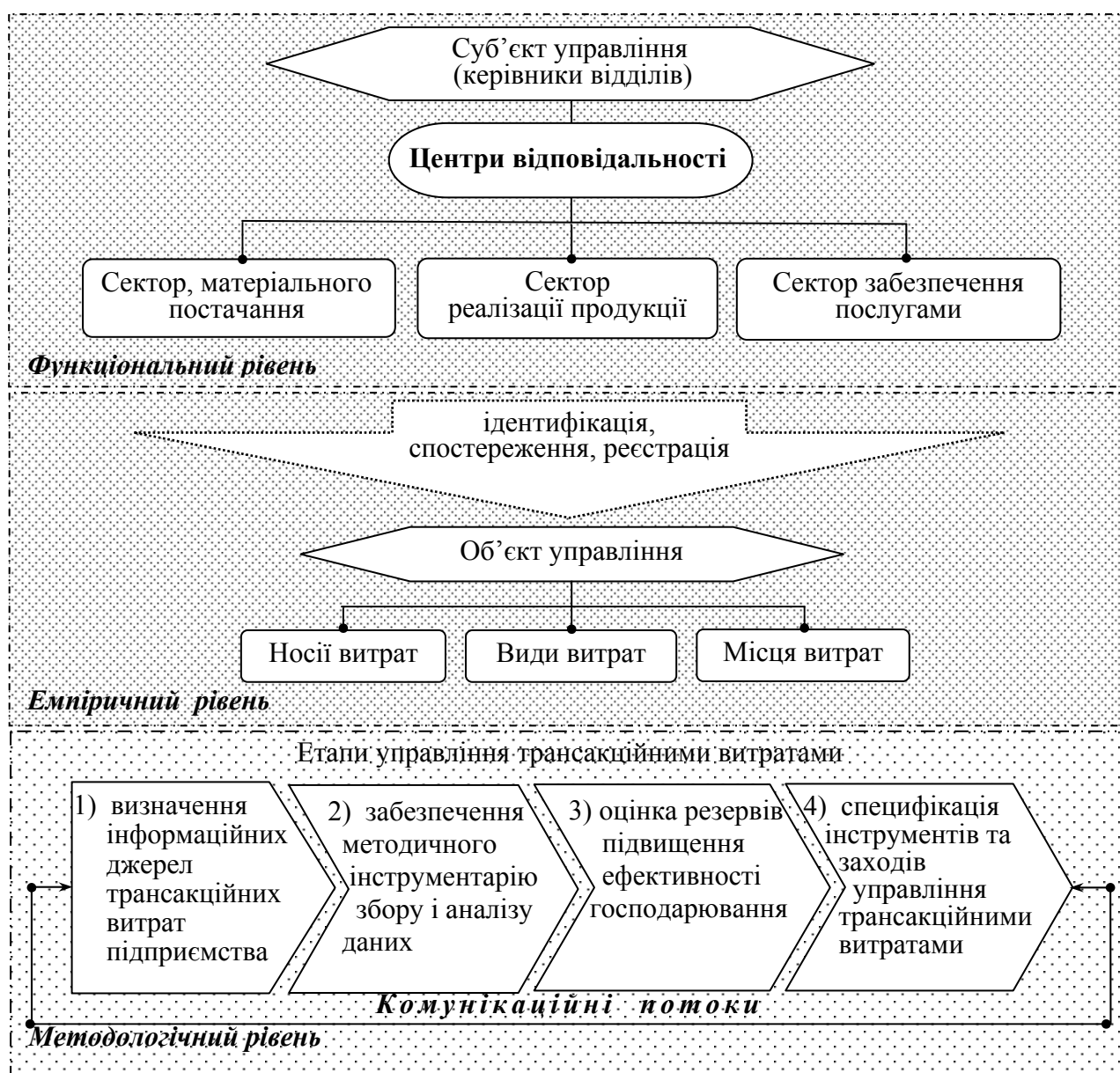

Рис. 1. Органограма механізму управління трансакційними витратами

Узагальнення теоретико-методологічних аспектів управління трансакційними витратами зумовило зміст аналітичної частини дослідження, спрямованої на визначення закономірностей прояву трансакційних витрат на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах, що є інформаційною основою розробки управлінських заходів. В результаті проведеного соціологічного опитування, з використанням методу експертних оцінок та інтерпретації отриманих даних із використанням методики зважування, визначено усереднена вага та рейтинг кожного виду витрат мікро- і макроекономічного походження для обстеженої сукупності сільськогосподарських підприємств. Результати проведеного дослідження представлені в табл. 1 та табл. 2.

Таблиця 1. Структура та рейтинг трансакційних витрат сільськогосподарських підприємств (мікроекономічне походження)

Трансакційні витрати	Усереднена оцінка	Рейтинг	Частка в структурі витрат, %
Втрати внаслідок непередбачених дій конкурентів, які проявляються у вигляді нереалізованої і зіпсованої продукції або реалізованої за нижчими цінами	0,15903	1	15,90
Втрати через невиконання умов контракту	0,15349	2	15,35
Втрати через невиконання неоформлених домовленостей	0,13963	3	13,96
Витрати на стандартизацію і сертифікацію продукції	0,10789	4	10,79
Витрати проведення переговорів та укладання договору	0,09357	5	9,36
Витрати юридичного оформлення договору	0,08624	6	8,62
Інформаційні витрати, які пов'язані з пошуком партнера	0,08599	7	8,60
Витрати дослідження ринку і оцінки ринкового середовища	0,08126	8	8,13
Консультаційні і аудиторські витрати	0,05557	9	5,56
Витрати на оцінку репутації партнера	0,03732	10	3,73
Всього	1	–	100

Витрати мікроекономічного походження (табл. 1) характеризуються домінуванням втрат, існування яких становить гіпотезу дослідження. Крім того, до цієї групи увійшли витрати на стандартизацію та сертифікацію продукції, і 36% обстежених господарств визнали ці витрати такими, що мають найвищий рівень серед запропонованих в анкеті. При цьому такі господарства не мали збитків протягом останніх 3-х років, натомість збиткові підприємства визнавали ці витрати як середні або незначні. Отже, процедура сертифікації та стандартизації, що є передумовою для виходу на світовий ринок і виживання в умовах експансії західних конкурентів, є достатньо трудомісткою та витратною, а наявність відповідних витрат свідчить про рівень адаптованості підприємства до сучасних умов господарювання.

Найвагомішими складовими трансакційних витрат макроекономічного походження (табл. 2) виявились втрати, що виникають внаслідок відсутності

дієвої політики захисту вітчизняних аграріїв, від інфляції та в результаті відстрочки оплати за реалізовану продукцію. Найменше впливають на результати господарювання витрати на контрольні заміри та отримання резолюцій органів санітарно-епідеміологічного і екологічного нагляду, витрати на пошук працівників необхідної кваліфікації та втрати в результаті недоступності консалтингових і дорадчих послуг.

Таблиця 2. Структура та рейтинг трансакційних витрат сільськогосподарських підприємств (макроекономічне походження)

Трансакційні витрати	Усереднена оцінка	Рейтинг	Частка в структурі витрат, %
Втрати, що виникають внаслідок відсутності дієвої політики захисту вітчизняних аграріїв	0,0967	1	9,67
Втрати внаслідок інфляції	0,0745	2	7,45
Втрати через відстрочку в оплаті за продукцію	0,0685	3	6,85
Втрати, що викликані зниженням рівня купівельної спроможності населення	0,0665	4	6,65
Втрати через нестачу працівників необхідної кваліфікації	0,0642	5	6,42
Втрати, що виникають внаслідок законодавчих колізій та неоднозначності тлумачення одних і тих самих законодавчих актів	0,0636	6	6,36
Втрати внаслідок низького рівня довіри і ділової етики	0,0632	7	6,32
Втрати через дебіторську заборгованість	0,0626	8	6,26
Втрати у вигляді штрафів і пені через недосконале податкове законодавство	0,0590	9	5,9
Втрати через непрозоре конкурентне середовище	0,0547	10	5,47
Втрати через неврегульовані відносини власності і оренди	0,0496	11	4,96
Втрати через використання неякісної інформації	0,0482	12	4,82
Втрати, викликані відсутністю структурованого інформаційного простору	0,0432	13	4,32
Втрати через нижчий попит на нестандартизовану продукцію	0,0424	14	4,24
Втрати у вигляді штрафів і пені за невиконання вимог органів санітарно-епідеміологічного і екологічного нагляду	0,0418	15	4,18
Витрати на контрольні заміри та отримання резолюцій органів санітарно-епідеміологічного і екологічного нагляду	0,037	16	3,7
Витрати на пошуку працівників необхідної кваліфікації	0,033	17	3,3
Втрати в результаті недоступності консалтингових та дорадчих послуг	0,0314	18	3,14
Всього	1	–	100

Проведене дослідження дозволило встановити рівень трансакційних витрат та ідентифікувати пріоритетність втрат, що відображають втрачені можливості. Натомість позитивний аспект трансакційних витрат проявляється у вигляді витрат на ринкову адаптацію підприємства, які спрямовуються на формування та закріплення його конкурентної позиції,

тому їх можна інтерпретувати як видатки. Проведення індикативного аналізу, дозволяє виявити, наскільки проведення основних господарських процесів, які є підґрунтям формування трансакційних витрат на підприємстві (постачання, реалізація, забезпечення послугами в умовах макроекономічних реалій), відповідають рівню, що забезпечує найвищі результати господарювання. Такий критерій обумовлює параметри, що унеможливають трансакційні втрати за рахунок відповідного рівня трансакційних видатків. Значення індикаторів, які отримані за допомогою запропонованої методики, представлено на рис. 2.

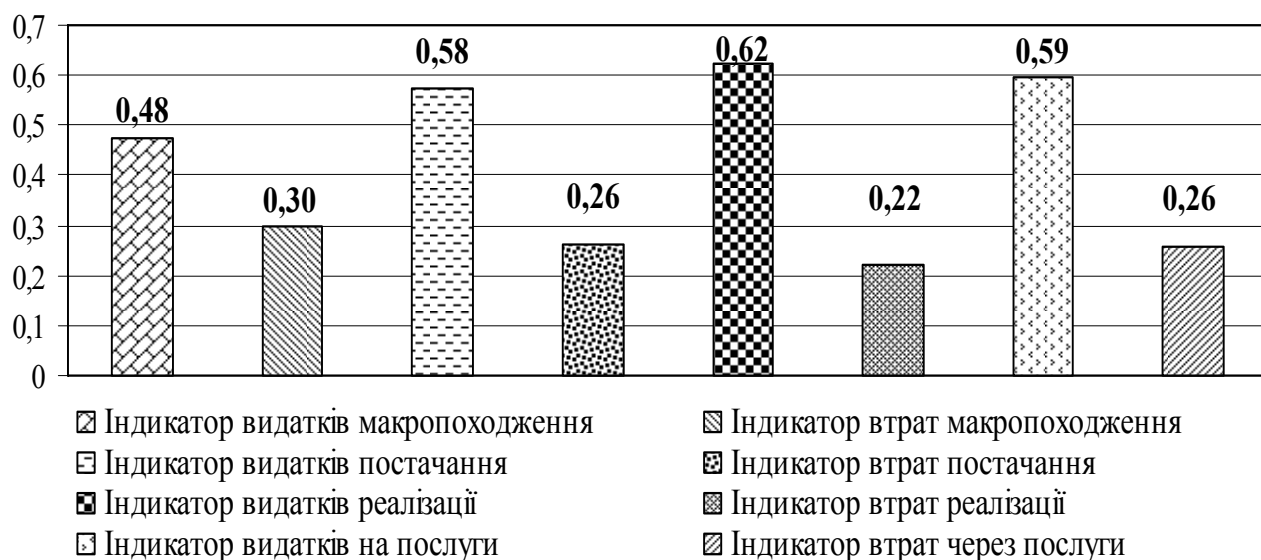

Рис. 2. Значення індикаторів трансакційних видатків та витрат

Отримані числові характеристики індикаторів відображають рівень наближення відповідних трансакційних витрат до ідеальних/ бажаних параметрів, які складають для видатків 1, для витрат – 0. Наприклад, керівники аграрних підприємств визнали, що витрачають лише 62% необхідних видатків на організацію і проведення операцій з реалізації продукції, що спричиняє виникнення відповідних витрат. Використання кореляційно-регресійного аналізу індикаторів трансакційних витрат та прибутку підприємств сприяло доведенню наукового припущення про те, що трансакційні втрати мають обернену залежність відповідно до трансакційних видатків. Крім того, збільшення рівня витрат призводить до зменшення прибутку, а збільшення видатків впливає на збільшення результативної ознаки. Про рівень достовірності вищенаведених висновків свідчить коефіцієнт множинної кореляції ($R = 0,7957$) та коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,6332$), який показує, що варіація прибутку залежить від прояву трансакційних витрат на 63,3%. Встановлена залежність прибутку від зазначених видів витрат дозволяє стверджувати, що вітчизняні аграрії недостатньо витрачають ресурсів для адаптації до ринкових взаємовідносин з контрагентами, і збільшення відповідних видів трансакційних витрат сприятиме підвищенню результативності господарювання.

Використання індикативного аналізу в процесі аналітичного дослідження дозволило емпірично підтвердити бінарний характер трансакційних витрат і сформуванню базову концепцією управління трансакційними витратами аграрних підприємств, відповідно до якої умовою підвищення ефективності управління витратами є зниження рівня витрат за рахунок підвищення трансакційних видатків. Обґрунтування даної концепції здійснено за допомогою моделі, яка описує кореляційно-регресійну залежність прибутку від залучених до неї факторів (індикаторів трансакційних видатків і витрат). Інформаційною базою для моделі слугує вибірка із 8 індикаторів трансакційних витрат. Методичний підхід, що закладений в основу індикативного аналізу, дозволяє інтерпретувати значення розрахованих індикаторів як рівень відхилення від ідеальних (змодельованих) умов, що передбачають найвищий прибуток. Ідеальним рівнем видатків визначено 1, а витрат – 0.

Ідеалізація індикаторів ($x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8$) кореляційно-регресивної моделі дозволяє розрахувати прогнозне значення прибутку при поваріантному виборі об'єкта управлінського впливу. Визначення резерву господарювання внаслідок управлінського впливу на відповідні види трансакційних витрат проведено за чотирма варіантами (табл. 3): 1) залучення до моделі ідеальних параметрів окремо для кожного виду витрат з метою визначення найбільших резервів підвищення ефективності господарювання; 2) усунення всіх трансакційних витрат без зміни рівня видатків; 3) ідеалізація рівня всіх трансакційних видатків без зміни рівня витрат; 4) ідеалізація всіх факторних ознак економетричної моделі.

Конвертація значень індикаторів у грошові одиниці за першим варіантом дозволяє з'ясувати, на які види трансакційних витрат необхідно спрямовувати зусилля для отримання найвищих результатів господарювання. Найбільший резерв зростання прибутку сільськогосподарських підприємств досліджуваної сукупності концентрується у видатках на забезпечення послугами і складає 255,36 грн. ($p_7 = 255,36$) додаткового прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь. За умови використання стратегії уникнення витрат (II варіант) очікуваний прибуток складає 233,39 грн. на 1 га сільгоспугідь, відповідно, резерв підвищення ефективності господарювання становитиме 107,73 грн. При зосередженні зусиль на формуванні необхідного рівня видатків (III варіант) можливо збільшити прибуток до 305,21 грн. і додатковий ефект складатиме 179,55 грн. на кожний гектар сільськогосподарських угідь. Очікуваний ефект від використання запропонованої концепції з ідеалізацією всіх параметрів складає 412,9 грн. прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, що перевищує фактичне значення (125,66 грн./га) в 2,3 рази. В цілому резерв підвищення ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств досліджуваної сукупності складає 25,75 млн. грн. Крім того, найбільший резерв зростання формують видатки на забезпечення сільськогосподарських підприємств послугами. Це пояснюється надзвичайно низьким рівнем

забезпечення аграріїв послугами установ і організацій ринкової інфраструктури.

Стратегічним напрямом управління трансакційними витратами, який використовується в агробізнесі розвинених країн, є формування інтеграційних об'єднань на кооперативних засадах, що дозволяє сільськогосподарським товаровиробникам використовувати синергетичний ефект від групової дії і створювати протекціоністські бар'єри для експансії посередників. Агломераційне поглинання та псевдоасоційоване об'єднання з підприємствами суміжних галузей містить загрозу відчуження селянина від результатів своєї праці та перетворення країни на джерело сировини для іноземних підприємств або підприємств з іноземними інвестиціями (Зіновчук, 2001).

Таблиця 3. Матриці конвертації індикаторів трансакційних витрат у грошові одиниці

ВАРІАНТИ	Матриця ідеальних параметрів трансакційних витрат	Матриця фактичних значень індикаторів трансакційних витрат	Матриця коефіцієнтів регресії	Матриця розрахованих значень прибутку	Матриця розрахованих значень резерву господарювання*
				грн. на 1 га с.-г. угідь	
I	$x'_1=1$	$\left\{ \begin{array}{l} x_1=0,476 \\ x_2=0,298 \\ x_3=0,575 \\ x_4=0,264 \\ x_5=0,621 \\ x_6=0,221 \\ x_7=0,595 \\ x_8=0,257 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} a_0=-1,91 \\ a_1=95,51 \\ a_2=-368,91 \\ a_3=-174,60 \\ a_4=252,68 \\ a_5=-136,53 \\ a_6=-428,61 \\ a_7=630,47 \\ a_8=117,0 \end{array} \right.$	$y_1=175,69$	$p_1=50,03$
	$x'_2=0$			$y_2=235,57$	$p_2=109,91$
	$x'_3=1$			$y_3=51,50$	$p_3=-74,16$
	$x'_4=0$			$y_4=58,92$	$p_4=-66,74$
	$x'_5=1$			$y_5=73,99$	$p_5=-51,67$
	$x'_6=0$			$y_6=220,30$	$p_6=94,64$
	$x'_7=1$			$y_7=381,02$	$p_7=255,36$
	$x'_8=0$			$y_8=95,59$	$p_8=-30,07$
II	$x'_2=0$			$y=233,39$	$p=107,73$
	$x'_4=0$				
	$x'_6=0$				
	$x'_8=0$				
III	$x'_1=1$			$y=305,21$	$p=179,55$
	$x'_3=1$				
	$x'_5=1$				
IV	$x'_1=1$			$y=412,9$	$p=287,24$
	$x'_2=0$				
	$x'_3=1$				
	$x'_4=0$				
	$x'_5=1$				
$x'_6=0$					
$x'_7=1$					
$x'_8=0$					

*Примітка: резерв підвищення ефективності господарювання визначається як різниця між розрахованим прибутком і фактичним, який складає для досліджуваної сукупності 125,66 грн. на 1 га с.-г. угідь.

Мотиваційним механізмом формування кооперативної структури вбачається збільшення прибутку членів-власників за рахунок зменшення трансакційних втрат внаслідок орієнтації сукупних ресурсів на забезпечення необхідного рівня видатків, які необхідні для ринкової адаптації і формування та закріплення конкурентних переваг. Основними інструментами зазначених заходів є маркетингові дослідження, бізнес-консалтинг, страхування, реструктуризація постачальницько-збутових каналів, інвестування у суміжні галузі і новітні технології, фінансування власних досліджень.

На основі використання методу кластерного аналізу визначено найперспективнішу спеціалізацію для створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Житомирської області і розраховано прогнозне значення синергетичного ефекту, що виникає в результаті використання концепції управління трансакційними витратами. Отже, досліджувані підприємства згруповано у три кластери, середні значення ознак за якими погіршуються від першого до третього. Для підприємств, які віднесено до кластера № 1 (8 од.), економічно обґрунтованим є організація сервісного кооперативу. Підприємствам кластера № 2 (15 од.) доцільно об'єднуватись у заготівельно-збутові, сервісні і багатофункціональні кооперативи. До кластера № 3 (22 од.) відносяться об'єкти з порівняно гіршими ознаками, тому економічне обґрунтованим є кооперації цих підприємств з метою організації обслуговування за всіма напрямками (постачання, реалізація, надання агросервісних послуг).

Прогнозне значення синергетичного ефекту можна розрахувати як різницю між сукупним прибутком членів кооперативу до і після об'єднання на 1 га сільськогосподарських угідь та множенням отриманого значення на площу угідь в господарстві. Критеріями вибору підприємств для розрахунку є: 1) належність до одного кластера; 2) територіальна близькість (відстань між підприємствами складає близько 30 км); 3) фактичне значення прибутку повинно бути наближено до розрахованого за допомогою моделювання, що забезпечуватиме достовірність отриманих даних внаслідок відповідності використовуваних ознак загальним тенденціям сукупності. Зазначеним вимогам відповідає 5 підприємств із кластера № 2. Результати розрахунків представлено в табл. 4.

Найбільше прогнозне значення синергетичного ефекту в усіх підприємствах обумовлено організацією агросервісного сільськогосподарського кооперативу. Сукупний синергетичний ефект сервісного обслуговуючого кооперативу становить 1996,6 тис. грн.

Таблиця 4. Прогнозне значення синергетичного ефекту кооперації для членів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

Підприємство – член кооперативу	Площа с.-г. угідь, Га	Значення прибутку, грн. на 1 га с.-г. угідь					Синергетичний ефект, тис. грн.			
		Фактичне	Розрахункове				Види кооперативів			
			Види кооперативів				Види кооперативів			
			П*	З*	С*	Б*	П*	З*	С*	Б*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
СТОВ “Барвінківське” Малинського району	1004	250	129	269	429	217	-122	19	180	-33
СТОВ “Жовтнівське” Володарськ-Волинського району	1009	209	189	210	413	325	-20	1	206	117
СТОВ “Зоря” Володарськ-Волинського району	1226	129	111	271	558	215	-22	174	526	105
ПП “Золота нива” Черняхівського району	2660	150	113	238	436	251	-99	235	761	270
ПП “Хлібороб” Червоноармійського району	1089	188	76	301	486	284	-122	123	324	105
Всього:	6988			—			-	552	1997	564

*Примітка: П - постачальницький кооператив; З – заготівельно-збутовий кооператив; С – сервісний кооператив; Б – багатофункціональний кооператив.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що сільськогосподарська обслуговуюча кооперація виступає невід’ємним атрибутом формування дієвого інституту агробізнесу та стратегічним напрямом управління транзакційними витратами підприємств аграрного сектора. Тому дієвим алгоритмом підвищення ефективності діяльності саме сільськогосподарського товаровиробника є акумулювання капіталу в процесі кооперації і формування горизонтально інтегрованої структури, а також створення на цій основі вертикально інтегрованої структури, яка контролюється членами кооперативу.

Висновки

1. В процесі дослідження з’ясовано, що суб’єкти вітчизняного агробізнесу зазнають транзакційних витрат на всіх етапах процесу господарювання. Індикатори видатків транзакційних витрат свідчать, що

керівники сільськогосподарських підприємств витрачають на заходи по дослідженню ринку, оцінки потенційних партнерів та підготовку контрактів близько 60% від необхідних для цього ресурсів, що не дозволяє уникнути трансакційних витрат.

2. За допомогою аналізу індикаторів трансакційних витрат доведено обернену залежність витрат і втрат та встановлено, що збільшення рівня витрат призводить до зменшення прибутку, а збільшення витрат зумовлює збільшення результативної ознаки. Тому концептуальними засадами ефективного управління трансакційними витратами в аграрному секторі економіки України представляється зниження рівня витрат за рахунок збільшення трансакційних витрат. Використання запропонованої концепції управління трансакційними витратами на прикладі досліджуваних підприємств дозволяє збільшити прибуток в 2,3 рази до 412,9 грн. на 1 га сільськогосподарських угідь. Крім того, найбільший резерв зростання ефективності господарювання прихований у низькому рівні забезпечення сільськогосподарських підприємств послугами установ і організацій ринкової інфраструктури.

3. Доведено, що сільськогосподарська обслуговуюча кооперація є дієвим інструментом збільшення результативності господарювання за рахунок управління трансакційними витратами. Для досліджуваної сукупності підприємств економічно обґрунтованим є створення заготівельно-збутових, сервісних та багатофункціональних сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. На прикладі п'яти підприємств Житомирської області розраховано прогнозне значення синергетичного ефекту, який виникає за рахунок створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів різної спеціалізації. Відтак, при створенні заготівельно-збутового кооперативу сукупний синергетичний ефект новоствореної структури досягає рівня 552,1 тис. грн., сервісного – 1996,6 тис. грн., багатофункціонального – 564,4 тис. грн.

4. З'ясовано, що основними стратегічними напрямками управління трансакційними витратами є горизонтальна, вертикальна або комбінована інтеграція. Механізм зниження трансакційних витрат в процесі інтеграції і кооперації подібний, але при цьому відзначаються суттєві відмінності у формуванні кінцевого результату господарювання відносно сільгоспвиробників. Якщо інтегратором є не аграрій, то й контроль над використанням і розподілом капіталу зосереджений в руках партнера, що може призвести до додаткового тиску та відповідного збільшення трансакційних витрат сільгоспвиробника.

Література

1. Архиев, С. И. (2000). Трансакционные издержки и неравенство в условиях рыночной трансформации. – Харьков: Бизнес Информ.
2. Бешелев, С. Д. (1980). Математико-статистические методы экспертных оценок. – Москва: Статистика.
3. Боровиков, В. П. (1997). STATISTICA® – статистический анализ и обработка данных в среде WINDOWS®. – Москва: Информационно-издательский дом “Филинь”.
4. Власенко, О. П. (2009). Концептуальні засади управління трансакційними витратами в агробізнесі // Економіка: проблеми теорії та практики. № 247, Т 5.
5. Зіновчук, В. В. (2001). Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. – Київ: Логос.
6. Мармоза, А. Т. (2003). Практикум з теорії статистики. – Київ: Ельга, Ніка-Центр.
7. Панина, Н. В. (2001). Технология социологического исследования: курс лекцій. – Киев: Институт социологии НАН Украины.
8. Экспертные оценки в социологических исследованиях (1990) / С. Б. Крымский и др.; отв. ред. С. Б. Крымский. – Киев: Наук. Думка.
9. Cheung, S. (1992). On the New Institutional Economics. – Contract Economics: Blackwell Publishers.
10. Coase, R. (1992). Comment. Contract. Economics. – Cambridge: Blackwell Publishers.
11. Douglas, A. (2000). Transaction Cost Literature review. – Chicago: The University Chicago Press.
12. Eggertson, T. (1990). Economic Behavior and Institutions. – Cambridge: The University Cambridge Press.
13. Furuboth, E., Richter, R. (1995). The New Institutional Economics. – Hants: Edward Elgar Publishing.
14. Stigler, G. (1961). The Economics of Information // The Journal of Political Economy. V. 69. (№ 3).

THE MANAGEMENT OF TRANSACTION COSTS IN AGRIBUSINESS

Zinovchuk V., Vlasenko O.

Zhytomyr National Agroecological University

Summary

The article is dedicated to the analysis of the present-day level of transaction costs. On the basis of the data of the indicator analysis worked out by the author, the indices of relationship between the level of expenditures and the result of the enterprise activities (profit) have been singled out and the necessity of grouping transaction costs into inputs and losses has been substantiated. The conceptual principles of managing transaction costs in agribusiness have been formulated. The by-variant estimation of management reserves of enterprises, which determines directions of managerial influence, has been made. The author has proved the necessity of integrative unification of farm commodity producers on cooperative principles with due respect to the position of transaction costs.

Key words: agribusiness, cooperation, management of costs, synergetic effect, transaction costs.

УПРАВЛЕНИЕ ТРАНСАКЦИОННЫМИ ИЗДЕРЖКАМИ В АГРОБИЗНЕСЕ

Зиновчук В., Власенко Е.

Житомирский национальный агроэкологический университет

Проведен анализ современного уровня транзакционных издержек. На основе данных, полученных в результате использования авторской методики индикативного анализа, определены показатели связи между уровнем издержек и результатом деятельности предприятия (прибылью), обоснована необходимость распределения транзакционных издержек на затраты и потери для нужд управления. Сформулированы концептуальные основы механизма управления транзакционными издержками в агробизнесе и проведен повариантный расчет резервов хозяйствования предприятий, что определяют направления управленческого влияния. Обоснована необходимость интеграционного объединения сельскохозяйственных товаропроизводителей на кооперативных началах в контексте повышения эффективности управления транзакционными издержками.

Ключевые слова: агробизнес, кооперация, синергетический эффект, транзакционные издержки, управление издержками.